

Adabiyotlar

1. Abdurahmonov G., Xo'jayeva D. Hozirgi o'zbek adabiy tili. -Toshkent: «O'qituvchi», 2003.
2. Ashirboyev S. O'zbek dialektologiyasi. -Toshkent: 2013.
3. Rajabov N. O'zbek shevashunosligi. -Toshkent: 1996.
4. www.ziyounet.uz.

REZYUME. Ushbu maqolada o'zbek adabiy tili va sheva munosabatlari, shuningdek, badiiy asarlar ya'ni badiiy adabiyotda dialektizmlarning o'rni va ahamiyati haqida so'z yuritiladi.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются взаимоотношения узбекского литературного языка и диалекта, а также место и значение диалектизмов в литературных произведениях, т.е. художественной литературе.

SUMMARY. This article discusses the relationship between the Uzbek literary language and dialect, as well as the place and importance of dialectisms in literary works, i.e. fiction.

ZOOMORF TIZIMLARNING MILLIY VA MADANIY XUSUSIYATLARI

D.Sh.Norkuziveva – tavanch doktorant

Samarqand davlat universiteti

Tayanch so'zlar: frazeologik birliklar, zoomorfik tasvir, qiyosiy tahlil, majoziy tasvir, milliy va madaniy xususiyatlar.

Ключевые слова: фразеологические единицы, зооморфный образ, сравнительный анализ, метафорический образ, национально-культурные особенности.

Key words: phraseological units, zoomorphic image, comparative analysis, figurative image, national and cultural characteristics.

Kirish. Jahonning ko'plab tillarida hayvon nomlari bilan ifodalangan frazeologik iboralar orqali insonlardagi majoziy tasvir ochib beriladi va bu o'xshatish badiiy adabiyotda keng qo'llaniladi. Frazeologik birliklarni o'rganishda har ikki tilning etnolingvomadaniy xususiyatlari inobatga olingan holda keltirilgan. Zoomorfizmlar an'anaviy va o'ziga xos konseptosfera hosil qilib muayyan millatning tili va madaniyatining o'ziga xos va umumiy xususiyatlarini ochib berishning nazariy asosini ilmiy o'rganishga imkon yaratadi.

Asosiy qism. O'zbek va nemis frazeologik birliklarida ifodalangan ayiq (*der Bär*) tasviri har ikkala tilda ham ko'plab umumiy xususiyatlarga ega. Ma'lumki, ayiq bahaybat va qo'pol yovvoyi hayvon hisoblanadi. Badiiy adabiyotlarda bu hayvon tasviri katta jismoniy kuchga ega bo'lganligi uchun yovuzlardan atrofdagilarni va o'zini himoya qiluvchi sifatida gavdalanitiriladi. Ayniqsa, g'azablangan ayiq barcha to'siqlarni supurib tashlashga, har qanday raqibni yengishga qodirligini ko'rishimiz mumkin. Nemis tili va adabiyotida mard, jasur va kuchli insonlarga nisbatan "*ein Bär von einem Menschen*" - haqiqiy ayiq, "*er ist stark wie ein Bär*" - u ayiqdek kuchli, u haqiqiy ayiq iboralarini qo'llaniladi. Shuningdek, o'zbek adabiyotida ham ayiq obraziga nisbatan shunday o'xshatishlarni uchratishimiz mumkin. Masalan, "*Ba'zan nozik siyosiy masalalarda, qaltis vaziyatlarda go'yo shisha buyumlar do'koniga kirib qolgan ayiqdek hamma yerni chil - parchin qilib yuboradilar*"[1]. Yuqoridagi keltirilgan parchada ayiqni jahldor, kuchli va jasur kabi sifatlar bilan tasvirlagan. Lekin o'zbek adabiyotlarida ayiq ko'proq "*qo'pol*", "*qo'rs*", "*beso'naqay*", "*ovsar*", "*dangasa*" insonlarga nisbatan ko'proq ishlatilish holatlari kuzatiladi. Quyida keltirilgan parchalarda buni yaqqol ko'rishimiz mumkin: *Bunaqa bo'lishini kutmagan Musurmon uni tashlab yuborib, xona ichida ari talagan ayiqdek lapanglab qochar, ikki barmog'ini bilan burnining uchini qisib, ikki lunjini do'mbiraday shishirib olgandi*[2], *Uning ro'parasida o'tirgan ayiqdek beso'naqay, yuzi xunuk, lablari do'rdoq yigit siyrak tishlari sarg'aygan og'zini ochib, sassiz kulardi* [3] *Grisha bolari uyasini kavlab qo'yib ariga talagan ayiqdek, lapanglab qochdi* [4]. *Changalini ochib ayiqdek taypanglab kelayotgan Xudobandani ko'rgan Jonnigor nimanidir sezib qichqirmoqchi bo'lar, ammo ovozi chiqmadi* [5]. O'zbeklar singari, nemislar ham, o'zini qanday tutishni bilmaydigan, bezori, qo'pol odamni tavsiflash uchun ham ayiq qiyofasiga murojaat qilishadi: "*ein ungeleckter Bär*"- qo'pol, beadab odam, "*er ist plump wie ein Bär*"- u ayiq kabi qo'pol ya'ni norozilik ohangida ishlatiladi.

Ma'lumki, ayiq butun qishni uyasida qish uyqusida o'tkazadi va panjasini so'rib yotadi. Shu munosabat bilan o'zbek tilida ham, nemis frazeologiyasida ham ayiq dangasalik qiyofasi bilan bog'liq: panjasini so'rish ya'ni "*auf der Bärenhaut liegen*" ayiqdek dam olmoq, uxlamok

iborasi ishlatiladi. "*Tojulislomning qishlog'ini olib berganimdan so'ng, ul nafsi buzuq mullo bo'lgan ayiqdek qo'limni yalaydurgan bo'lib qoldi* [6]. *O'zi nazar bo'lmasa shu ekan: ayiqdek barmog'ingni so'rib, yalpayib yotaverasan ekan* [7]. Yuqoridagi keltirilgan parchalardan ko'rish mumkinki, ayiqdek ishlab, mehnat qilib dam olib yotgan insonlar tasvirlangan. Aslini olganda, o'zbek adabiyotida ham bejizga "*Yaxshi dam - mehnatga hamdam*" deyilmagan. O'zbek tili manbalarida ayiq tasviri bilan bog'liq bo'lgan zoomorfizmlar nemis tilidagidek ko'plab uchramaydi. Yuqorida ko'rsatilib o'tilganidek o'zbek madaniyatida ayiq dangasa hayvon sifatida namoyon bo'ladi, lekin uning bu xususiyati bu tilning frazeologik birliklarida deyarli aks etmaydi. Ikkala tilning frazeologiyasida ham eng ko'p uchraydigan hayvon tasviri bu it bo'lib, bu hayvon har ikkala tilning ijtimoiy turmush madaniyatida o'ziga xos ahamiyatiga ega. Masalan, it (*der Hund*) bilan bog'liq bo'lgan zoomorfizm o'zbek va nemis adabiyotlarida o'ziga xos bo'lgan nomlar bilan kundalik turmush tarzida keng qo'llaniladi. Nemis xalqi o'zlarining itlarga bo'lgan munosabati va g'amxo'rliqi bilan boshqa xalqlardan alohida ajralib turadi. Chunki ular itlarni sevib, ularga o'zgacha mehr bilan munosabatda bo'lishadi. Nemis xalqi uchun itlar, birinchi navbatda, sodiq hamrohdur. U qadim zamonlardan to hozirgi kungacha insonlarga hamroh bo'lib kelmoqda. Shunday bo'lishiga qaramasdan, ba'zi bir nemis lingvistik madaniyat namunalari itning tasviri noaniq va ba'zan salbiy xususiyatlar bilan ifodalangan. Buni quyidagi salbiy frazeologik birliklarda ko'rishimiz mumkin: Masalan, "*Kein bunter Hund schaut dich an*" - sen hech kimga kerak emassan, hech kim senga e'tibor bermaydi. Bundan ko'rinib turibdiki, it obrazi har doim ham ijobiy tasvirlanmaydi. Ba'zan "*der Hund*" zoomorfizmi orqali bu hayvonga xos bo'lmagan dangasalik, ishonchsizlik kabi sifatlar insonlardagi ba'zi salbiy xususiyatlarni ochib berish uchun qo'llaniladi. Masalan, "*den Hund hinken lassen*" insonlardagi "dangasalik", "makkorlik", "ishonchsizlik" kabi xususiyatlarni ifodalash uchun ishlatiladi. O'zbek xalqi uchun ham it - bu uy hayvoni, insonning eng qadimgi va birinchi do'sti, ovda yordamchi, qo'riqchi, yo'lbo'shchi hisoblanadi. Shunday bo'lishiga qaramasdan ba'zan ko'plab salbiy o'xshatishlar bilan ifodalanishi ham uchray turadi. Masalan, "*Mana, yuribsan, itning keyingi oyog'i bo'lib*"[8] iborasi hamma ishda orqada qolgan, dangasa, ishyoqmas insonlarga nisbatan qo'llaniladi yoki "*Qo'tir itdek bir ko'ylakda dildirab turibman*" [9] gapida nochor, yupun, bechorahol kabi holatlardagi insonlar tasvirlanadi. "*O'zing Ibrohimbekni bu yerdan daydi itdek haydab yuborgan ekansan - ku?*" [10]. O'zbek tilida boshpanasiz, hech kimga kerak bo'lmagan, g'arib kimsalarga nisbatan "daydi it" zoomorfizmi qo'llaniladi.

Shu bilan birga, o'zbek xalqida boshqalarga nisbatan g'azablangan va tajovuzkor holatdagi odamlarni tavsiflash

uchun ham itning tasviriga murojaat qilishlari mumkin. Masalan: “qoraxitoylar bilan mo’g’ullar ham ulardan qolishmaydigan darajada ko’ppakdek tajovuzkor ekan. Bo’lmasa, Chingizxonning mag’rib sari sudralib kelishi - ularning qonida bor. Bunda o’zlariga go’r topadilar! Yahudiylar raqibiga qopog’on itdek, to’saidan tashlanib qolishar ekan”. Keltirilgan misoldan ko’rish mumkinki, bu yerda ko’ppak-it obrazini salbiy bo’yoqdorligini yanada oshirgan. “Jangari ko’ppakdek tashlandi unga qoni ko’pirgan To’lqinboy” [11]. “Birovlarga laychadek yaltoqlangan bu xumpar, egasi olqishlasa, boshqalarni quturgan ko’ppakdek qopishdan toymaydi-da! Mana shunisidan qo’rqulik” [12]. O’zbek tilining izohli lug’atida keltirilishicha, “ko’ppak” so’zi ikki xil ma’noda qo’llaniladi:

1. *Qo’riqllovchi itlarning xashaki bir zoti. [Madina] Zanjirini uzib yuborguday tashlanib vovullayotgan so’qimdek ko’ppakning dag’dag’asiga ham qaramay, ichkariga kirdi* (Mirmuhsin, Chodrali ayol).

2. Shunday itga nisbatli haqoratni (nisbatlashni) bildiradi. Ali meshkobchi ichida: Sen ko’ppakning qo’lingdan shu ish keladi, albatta, dedi-yu, indamay jo’nab ketdi (Mirmuhsin, *Me’mor — Ha noinsof, ha ko’ppak! — Qorato’yi boyni so’ka boshladi* (Oybek, Tanlangan asarlar) [13]. Shuningdek, o’zbek tilidagi singari nemis frazeologiyasida ham bu hayvonning tajovuzkorligini ko’rsatadigan iboralar uchraydi. Masalan, “*Stumme Hunde beißen gern*” iborasi jimgina yurib ishini bitiradigan insonlarga nisbatan qo’llaniladi: “*hat man so vor ihrem Zorn keine Not bellenden Hunden stopft man das Maul mit Brot es wird nichts so heiß gegessen, wie es gekocht wird hüte dich vor Katzen, die vorne lecken und hinten kratzen stumme Hunde beißen gern wer droht*” [14].

O’zbek va nemis madaniyatida ham it zoomorfizm sifatida “charchagan”, “horg’in”, “ishi ko’p” insonlarga nisbatan ham qo’llaniladi. Masalan, “*So’ng yovdan qochayotgandek og’zini kuydirib, shoshib - pishib ovqat ichayotgan eriga qarab, uning rostdan ham itdek charchab kelishiga ishonsa ham, shu safar dili og’ridi: Men o’ynab kelyapmanmi?*” [15]. Nemis tilida ba’zan boshqalar bilan kelisha olmaydigan, tezda murosaga kela olmaydigan odamlarga nisbatan “*leben wie Hund und Katze*” iborasi qo’llaniladi. O’zbek tilining izohli lug’atida keltirilishicha, “*it — mushuk*” iborasi bir - biri bilan hech chiqishmaydigan, janjalli munosabatga ega kishilarga nisbatan ishlatiladi: “*Aleksandr masala jiddiyligini tushundi, chunki er-xotin ikkovi it-mushuk bo’lib otasining avvalgi urishganda ham Mariya biron marta Aleksandrni nonushtasiz qoldirmagandi*” [16].

Shuni alohida ta’kidlash lozimki, nemis tilidagi ba’zi frazeologik birliklardagi nomlari keltirilgan hayvonlarning matn ma’nosi bilan bilan hech qanday aloqasi bo’lmaydi. Masalan: “*vor die Hunde gehen*” iborasi it bilan emas balki tog’-kon metallurgiyasi bilan bog’liq birlik hisoblanadi. Avvalgi paytlarda yaxshi ishlamagan konchilar jarimaga tortilgan. Ayblanuvchi orqasidan “*Hunte*” deb nomlangan og’ir aravani tortib yurishi kerak edi. Bunday anglashilmovchilik natijasida yuqoridagi ibora vujudga kelgan. Bunday xatoliklar nafaqat nemis balki boshqa xalqlarning tillarida ham uchraydi. V.Kramer va V.Sauyer kabi nemis tilshunos olimlari yuqorida keltirilgan etimologik noto’g’ri qo’llaniladigan tushunchalarni tadqiq qilganlar.

Bo’rsiqni ko’pincha mahalliy aholi qashqaldoq deb atashadi. U sut emizuvchilar turkumining susarsimonlar oilasiga mansub yirtqich hayvondir. Bo’rsiqlar aslida tabiatan juda ehtiyotkor hayvon hisoblansa-da lekin uning bu xislati zoomorfizm sifatida qo’llanilmaydi. Shuning uchun o’zbek adabiyotida bu hayvon nomi bilan bog’liq tasvirlar juda kam uchraydi. Balkim bu hayvon mamlakatimizda kam uchraganligi buning asosiy sabablaridan biridir. Shunday bo’lsada uning ko’rinishi

tasviri insonlarga nisbat berish uchun qo’llaniladi. O’zbek tilining izohli lug’atida keltirilishicha, bo’rsiq haddan ortiq semiz va yumaloq insonlarni tasvirlash uchun qo’llaniladi: “*Otlarni dala boshida yotgan eski molaga qo’shib bo’rsiqday ko’pchib yotgan tuproqni molalashga kirishadi*” [17]. *Bo’rsiqday yum - yumaloq, bir savat paxta kabi* [18]. Aksincha, o’zbek tilidan farqli ravishda nemis tili va adabiyotida bo’rsiq hayvoni bilan bog’liq zoomorfizmlarni ko’proq uchratishimiz mumkin. Chunki bu hayvon butun Yevropa bo’ylab keng tarqalgan. Qolaversa, nemis xalq ertaklarida ham bu hayvonni ko’proq uchratishimiz mumkin. Bo’rsiq yer ostining kovak qismlarida yashab qish faslini “siyrak” uyqu bilan o’tkazadi. Uning aynan shu xislati tufayli u bilan bog’liq zoomorfizmlar uchraydi. Masalan, “*schlafen wie ein Dachs*”- bo’rsiqdek uxlamok kabi.

Yuqorida keltirilgan hayvon tasvirlari singari o’zbek va nemis tillarida ho’kiz (Ochse) tasviri ham keng qo’llaniladi. Ho’kiz dunyo xalqlari orasida qadim-qadimdan beri insonlar tomonidan boqilib va uning mehnatidan foydalanib kelingan. Shuning uchun mazkur qiyoslanayotgan tillarda bu hayvon xususiyati bilan bog’liq bo’lgan ko’plab zoomorfizmlar uchraydi. Masalan, o’zbek tilidagi “ho’kizdek ishladi” birikmasiga nemis tilidagi “*arbeiten wie ein Ochse*” iborasi mos keladi. Buni quyidagi badiiy adabiyotlarda keltirilgan namunalardan ham ko’rishimiz mumkin: “*Millionerlar! Zavodda ertadan kechgacha ho’kizdek ishlab, uch yuz so’m maosh olib ko’rchi, ming kishini to’plab to’y qila olarmikansan*” [1], “*Kechqurun kulbasiga kun bo’yi juvoz tortgan ho’kizday tolib qaytdi*”. Bu yerda mehnatkash, og’ir mehnat qilib charchagan, horg’in holatdagi kishilar obrazini ochib berish uchun yuqoridagi zoomorfizmlar qo’llanilgan. Mazkur o’xshatishlar ho’kizning xususiyatiga nisbatan qiyoslangan bo’lsa, ba’zi quyidagi jumalarda uning tashqi qiyofasiga nisbatan ishlatiladigan tasvirlarni uchratamiz. Ho’kizning bahaybat va qo’pol ko’rinishi inson harakati va qiyofasiga nisbatan qo’llaniladi. Ko’pincha ho’kizning tashqi ko’rinishiga qiyoslangan zoomorfizmlarda salbiy bo’yoqdorlik ko’zga tashlanadi. Masalan, “*Siyaman, desang o’lasanmi, ho’kizdek bola! Arillama! Otangdan nima rohat ko’rdimu, sen nima karomat ko’rsatarding*” [11], “*Toshmamat uning badbashara yuzi, ho’kizdek bo’yniga qarab ko’ngli aynidi*” [19] kabilar shular jumlasidandir. “*Er konnte arbeiten wie ein Ochse*”, “*Wenn sie arbeiten wie ein Ochse und das gut hinkriegen, können Sie über Ihren Leistungsgehaltsanteil ordentlich verdienen und eventuell aufsteigen*”. Mazkur nemis tilidagi jumalarni quyidagicha tarjima qilishimiz mumkin. “*U eshshakday ishlaydi, agar siz eshshakday ishlasangiz va o’z ishingizni mahorat bilan uddalasangiz, shunga yarasha maosh olishingiz va ishingizda yuqori marralarni qo’lga kiritishingiz mumkin*”. Bu frazeologizmni o’zbekchagasiga eshakdek ishladi deb tarjima qilsak ham maqsadga muvofiq bo’ladi. Yuqoridagi namunalardan ko’rinib turibdiki bu hayvon ikki tilda ham mehnatkash insonlarga nisbatan ishlatiladi.

Xulosa qilib aytganda, badiiy adabiyotda insonga xos xarakter va xususiyatlarni hayvonlar obrazi orqali tasvirlanishi asarga estetik zavq bag’ishlaydi hamda uning ta’sirchanlik darajasini oshirishga xizmat qiladi. Zoomorfizmlar insonlarning hayvonlardagi har doim ham ko’zga tashlanavermaydigan o’xshashliklarini hisobga olib yondoshishga asoslanadi. Muloqot jarayonida o’zga tilli zoomorfizmni qo’llashda uning lingvopragmatik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda muloqot davomida o’ta ehtiyotkor bo’lish talab etiladi. Zero, har bir mamlakatning madaniyati, urf - odatlarini chuqur o’rgangan holdagina ushbu iboralardan foydalanish lozim. O’rganishlar natijasida olingan ma’lumotlar xorijiy tillarni o’rganuvchilarga zoomorfik frazeologik birliklarning ma’nosini yaxshiroq tushunishga va tarjimada xatolardan qochishga imkon beradi.

Adabivotlar

1. Mansurov Shomuhiddin. Istiqol vo'li. –T.: «O'zbekiston», 1995. 157-b.
2. Islom Xolbov. Tanazzul: tuzoq. –Toshkent: 2020. 157-b.
3. Tarik Dursun. Dengiz komida. –T.: 1990. 271-b.
4. O'tkir Hoshimov. Tushda kechgan umrlar. 1994. 52-b.
5. Muhammad Ali. Sarbadorlar. –T.: 1997. 290-b.
6. Ma'suma Ahmedova. Oaldirg'ochlar. 1987. 154-b.
7. Said Ahmad. Oorako'z mainun (hikova). –T.: O'zbekiston NMIU. 2001. 126-b.
8. Mixail Zoshchenko. Mojaro: Hikovalar [Rus tilidan N. Aminov tarj.] –Toshkent: “Adabiyot va san'at”, 1988.
9. Mixail Zoshchenko. Mojaro. 1998. 110-b.
10. Shukur Xolmirzayev. Toxhir Usmonov. Ko'chki: qissalar. –Toshkent: “Yosh gvardiya”. 1990. 106-b.
11. Yamin Qurbon. Qari qiz ovga chiqdi. –T.: “O'zbekiston”, 2010. 124-b.
12. Rahimjon Otavev. “Surnay navolari” qissalar va turkum badialar to'plami. –Toshkent: 1991. 124-b.
13. <https://savodxon.uz/iz>
14. //“Sharq yulduzi”. –Toshkent: “Sharq”. 1990. 137-b.
15. Abdulaziz Safiy. E'tiqod: fitratga qaytib. –Toshkent: «Hilol-nashr” 2022. 112-b.
16. Маковский М.М. «английская этимология». -М.: “Высшая школа”, 1986.
17. Madvaliyev A va boshqalar. O'zbek tilining izohli lug'ati. –Toshkent: “O'zbekiston”. 2021.
18. Nurali Qobul. Oq kaplarlar: hikovalar, qissalar. –Toshkent: “O'zbekiston”, 1990, 30-b.
19. G'afur Ghulom. Tanlangan asarlar (2-tom). 1957.

REZYUME. Ushbu maqolada o'zbek va nemis tillaridagi zoomorfizmlar va ularning milliy, madaniy xususiyatlari tahlil qilingan. Qiyoslanayotgan tillarning madaniyati va ijtimoiy turmush tarzidan kelib chiqqan holda o'ziga xos bo'lgan zoomorfizmlarning ishlatilishi keltirilgan. O'rganilayotgan frazeologik birliklarni yaratish uchun asos bo'lib xizmat qilgan zoomorfik tasvirlar ya'ni hayvonlarga xos bo'lgan xususiyatlar qiyosiy tahlillar orqali ochib berilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье анализируются зооморфизмы узбекского и немецкого языков и их национальные, культурные особенности. Приводится использование зооморфизмов, свойственных культуре и социальному образу жизни сравниваемых языков. Особенности, присущие животным зооморфным образам, послужившим основой для создания изучаемых фразеологизмов, выявляются путём сравнительного анализа.

SUMMARY. This article analyzes the zoomorphic of the Uzbek and German languages and their national, cultural characteristics. The use of zoomorphism peculiar to the culture and social lifestyle of the compared languages is given. The features inherent in animal zoomorphic images, which served as the basis for the creation of the studied phraseological units, are revealed by comparative analysis.

NAMANGANLI QARAQALPAQLAR

A.Prekeeva - filologiya ilimlarini kandidat

Özbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali

Tayanch so'zlar: turkiy tillar, qaraqalpoq tili, yuqori qaraqalpoqlar tarixi, Mingbuloqli qaraqalpoqlar, Qo'qon xonligi, dialektologiya, ajralgan sheva.

Ключевые слова: тюркские языки, каракалпакский язык, история верхних каракалпак, мингбулакские каракалпаки, Кокандское ханство, диалектология, отдельный говор.

Key words: turkic languages, the Karakalpak language, history of the upper Karakalpaks, Mingbulak Karakalpaks, Kokand Khanate, dialectology, separate dialect.

Namangan wálayatınıń Mıńbulaq rayonında on bes mıńğa jaqın qaraqalpaqlar jasaydı. Bul jerge Jiydeli baysınnan kóship kelgenimiz awızdan-awızğa ótip, biziń kúnimizge jetip kelgen deydi. Ata-babalarımız dáriya jaǵalap jawgershilik, asharshılıq sebebinen hár jaqqa tarap, bólinip ketken dep túsındiredi ózleriniń tariyxın. Biraq qaysı jerde jasaytuǵın qaraqalpaqlar bolmasın ata jurtın Amıwdáriyanıń Aral teńizine quyar ayaǵı dep túsinedi.

Ilimniń rawajlanıwı menen bul másele tilshi,tariyxshı,adebiyatshı ilimpazlardı qızıqtırıp, joqaǵı qaraqalpaqlardıń tariyxı, tili, awızeki adebiyatı boyınsha ilimiy hám publicistikalıq maqalalar, monografiyalar jazıldı, ilimiy izertlewler júrgizildi. Degen menen,bul izertlewler Özbekstan aymaǵındaǵı barlıq qaraqalpaqlardıń tili, ádebiyatı, tariyxı qamtıp alındı dep ayta almaymız. Ele izertleniwi tiyis máseleler júdá kóp. Mine, Mıńbulaqlı qaraqalpaqlar da solar qatarında.

Qaraqalpaq til iliminde Qaraqalpaqstanнан sırtta jasaytuǵın qaraqalpaqlardıń tili haqqında prof. D.S.Nasırovtıń miynetinde joqarı qaraqalpaqlardıń tilin „boleklengen soylesim”dep kórsetedi. Sonday-aq, ilimpaz Fergana, Samarqand, Tashkent hám Afganstan qaraqalpaqlarınıń til ózgeshelikleri boyınsha ózbek hám rus alımlarınıń miynetlerin birme-bir atap ótedi [1].

Ilimpaz L.Tolstova Fergana oypatını qaraqalpaqlarınıń 1897-jılǵı xalıqtıń esabın alıw waqtında 18500 qaraqalpaq,olar Fergana, Namangan, Andijan wálayatlarında jasaydı dep kórsetkenin aytađı. Sonnan Namangan wálayatınıń Zadarya (házirgi Mıńbulaq) rayonında Nayman, Jumashuy, Mamaxan, Dawduk, Yakka tut, Mexnat abat, Namangan rayonınıń Besh kepe, Shor qishlaq, Narın rayonınıń Kema bashı awıllarında jasaydı [2].

Andijannıń Moskva rayonınıń Qaraqalpaq, Siza awıllarında, Shinabad rayonınıń Shinabad, Xojabad, Etti

Kashka, Axunbabaev, Qoshtepa saray, Balıqshı rayonınıń Alimbek,Ormanbek awıllarında, Fergana wálayatınıń Oymawıt, Shorqishlaq, Eskiqlashlaq, Xojaqishlaq, Alakamak, Mulkabad, Qudıq, Yangishek, Amidjan awılı Taypaq awıl keńesinde, Katta Aq tepa,Kishik Aq tepa, Telimıń, Jabı, Qapa – qalpaq - Kurgansha Voroshilov awıl keńesinde, Katta Qaraqalpaq awılı Yangi hayot awılı Frunze rayonında bunnan tısqarı, Yazıaban hám Buvayda rayonlarında da qaraqalpaqlar jasaytuǵın atap ótedi. Ilimpaz bul dáwirde qaraqalpaqlardıń milliy sana-sezimín saqlap kelgenin, biraq keyingi jas áwladtıń ózbek tilinde bilim alǵanlıqtan ózbek tilinde sóyleydi, hátteki bazılarınıń pasportın ózbek dep jazılǵanlıǵın da atap ótedi [3].

L.S.Tolostova „Joqarı qaraqalpaqlar” hám “Karakalpaки Ферганской долины”degen miynetinde Özbekstan aymaǵında hám Fergana oypatındaǵı qaraqalpaqlar, olardıń urıwları jasaw orınları, jaǵdayları haqqında keń tariyxıy maǵlıwmat beredi [2.3].

Buxara qaraqalpaqlarınıń tili boyınsha akademik H.Xamidovtıń maqalasında birinshi márte joqarı qaraqalpaqlardıń tilinen maǵlıwmatlar jıynaǵan [4].

Buxara qaraqalpaqlarınıń, Kenimex rayonınıń tili arnawlı izertlew obyektı bolıp, 2012-jılı „Kenimexli qaraqalpaqlardıń sóylesimi” dep ilimiy jaqtan dáliyllenedi [5]. Biraq Kenimex qaraqalpaqlarınıń tilinen basqa joqarǵı qaraqalpaqlardıń tili arnawlı izertlew obyektı bolmađı.

Mıńbulaqlı qaraqalpaqlar ata-babalarınıń bul jerlerge Sırdarıya átirapınan kóship kelgenine 300 jıllarǵa shamalas waqt bolǵan dep shamalaydı.

Ata-babalarımız jawgershilik saldarınan ózleriniń ata mákanın taslap, Qoqanǵa kelip xanı Narbota biyden jer soraydı. Narbota biy xalıqtıń sharwashılıq penen shuǵıllanatuǵın bilgen soń, Sırdarıya átirapındaǵı otlaqlı jerlerden orın beredi. Sonnan ata-babalarımız usı jerge qonıslasadı.